

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 50 Volume: 10 Issue: 50

Haziran 2017 June 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ALTERNATİF BİR MEDYA ALANI OLARAK YURTTAŞ GAZETECİLİĞİ

CITIZEN JOURNALISM AS AN ALTERNATIVE MEDIA AREA

Petek DURGEÇ AYDOĞAN*

Öz

Yurttaş gazeteciliği, medyada geçerli olan sorunlu habercilik anlayışına çözüm olarak ortaya çıkan akımlardan biridir. Bu akımın temel hareket noktası, kaynak konumundaki kitle iletişim araçlarını değil, okuyucu izleyici ve dinleyici olan hedef kitleyi ön plana almaktır. Yurttaşları haber üretim sürecine daha fazla dahil etmeyi amaçlayan yurttaş gazeteciliği ile kamu ve vatandaş odaklı habercilik yapılması amaçlanmaktadır. Bu gazetecilik türü, yurttaşın haberin yapım ve yazım aşamalarına dahil ederek habere konu olan olayın ya da konunun yurttaş lehine sonuçlanana kadar yayıma devam eden bir pratiktir. Geleneksel habercilik anlayışından farklı olarak yurttaş gazeteciliğinde vatandaş, haberin kaynağı olmanın ötesinde bizzat haber üretmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gazetecilik, Yurttaş Gazeteciliği, Alternatif Medya.

Abstract

Citizen journalism is one of the currents that emerged as a solution to the problematic journalism that is valid in the media. The main movement point of this movement is not the mass communication media at the source but the target group which is reader audience and audience. Citizen journalism aimed to involve citizens more in the news production process and public and citizen-oriented journalism. This type of journalism is a practice in which the citizen is involved in the making and writing stages of the news and continues to be broadcast until the event that is the subject of the matter or until the conclusion of the matter for the citizen ends. Citizen journalism produces news, beyond being a source of news.

Keywords: Journalism, Citizen Journalism, Alternative Media.

1. Giriş

Günümüzde medya alanında görülen alanında görülen ticarileşme ve tekelleşme, temeline yurttaş alan ve bilginin, haberin toplanması ve yayılması sırasında hiçbir kar amacı gütmeyen yurttaş gazeteciliği kavramını ortaya çıkarmıştır. Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkan bu gazetecilik türü günümüzde internet teknolojileriyle birlikte çok geniş bir alana yayılmaktadır. Dijital iletişim teknolojilerindeki gelişme ve sosyal medyanın ortaya çıkışı yurttaş gazeteciliği faaliyetlerine olumlu katkılar sağlamaktadır.

Konuyla ilgili literatür çalışmasının yapıldığı bu makalede önce yurttaşlık kavramı ve boyutları ele alınmış ve yurttaş gazeteciliğinin gelişimi açıklanmıştır. Daha sonra yurttaş gazeteciliğinin ilkeleri ve yurttaş gazeteci kimliğinin özellikleri açıklanmıştır. Son olarak da alternatif medya ve yurttaş gazeteciliği kavramları arasındaki paralellğe değinilmiştir.

2. Yurttaş Kavramı ve Boyutları

Yurttaşlık, bir topluluğa katılarak veya üye olarak ve bu üyelik çerçevesinde edinilen hak ve görevlere dayanarak kendilerinin ve gruplarının çıkarlarını içeren, özel alanda olduğu kadar kamu alanında da eylemde bulunma hakkıdır. (Sarıbay,2000:88) Günümüz demokrasileri yurttaşlığı bir görev ve sorumluluk olarak tanımlamaktadır. Hayatın çekirdeğini oluşturan bu yurttaşlık anlayışında aktörlerin bir diğerine sıkı sıkıya bağlılığı söz konusudur. Dolayısıyla yurttaşlığı bir görev olarak tanımlayan anlayış, yurttaş aynı zamanda hayatın baş aktörü olarak görür. Bu anlamda yurttaş hem kanun yapıcıdır, hem de kendi günlük işlerinin yönetimini ifade etmektedir. Çağdaş demokrasiler üzerine yapılan araştırmalar bir demokrasinin başarısını belirleyen en önemli unsurun, tüm yurttaşların siyasete katılmaları ve aktif olmaları kısaca yurttaşlık kültürünün o toplumda egemen olmasını göstermektedir. (Almond, Verba,1989 akt. Dağtaş,2007:100)

Şehir devletlerinden başlayıp günümüze kadar geçen sürede yurttaş kavramıyla kastedilen iki farklı anlayış etkili olmuştur. Bunlardan birincisi, yurttaşlığı bir görev, bir sorumluluk, gururla kabul edilmiş bir yük olarak tanımlar. İkincisi ise, Yurttaşlığı bir statü, bir yetki, bir hak veya pasif şekilde kullanılan haklar manzumesi olarak görür. Birinci anlayışta yurttaşlık, hayatımızın çekirdeğini oluşturur; ikincisinde

* Arş. Gör.Dr., Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi.

hayatımızın dışsal çerçevesi olarak belirir. Hayatımızın bir çekirdeği olarak yurttaşlıkta aktörlerin bir diğerine sıkı sıkıya bağlılığı söz konusudur. Dışsal çerçeve olarak yurttaşlıkta bu sıkı bağa rastlanmaz; aktörlerin ayrı bağılıkları vardır. Bu itibarla yurttaşlığı bir görev olarak tanımlayan anlayış, yurttaşı aynı zamanda politik hayatın baş aktörü olarak görür; o hem kanun yapıcıdır, hem de kendi günlük işlerinin yönetimini ifade eder. Oysa statü olarak yurttaşlık anlayışında kanun yapma ve yönetim başkalarının işidir. (Sarıbay,2000:87) Yurttaşlık kavramı katılmayı ve aktif olmayı teşvik eden bir demokrasiyi zorunlu kılmaktadır. Demokrasiye katılımın gerçekleşmesi için yurttaşların kendilerini aktif olarak görmeleri, kapasitelerini arttırmaya gayret etmeleri gerekmektedir. Yurttaş gazeteciliği kavramı, etkileşimli medya ortamlarının da desteğiyle haber oluşum süreçlerinde bireyleri aktif birer katılımcı olarak görmekte ve bu bağlamda bireylerin yurttaşlık sorumluluklarının gerçekleştirilmesine de olanak tanınmaktadır.

3. Yurttaş Gazeteciliğinin Gelişimi

“Yurttaş” ya da “kamu gazeteciliği” kavramlarıyla ifade edilen “yeni” gazetecilik anlayışı 1990’larda ABD’de ortaya çıkıp, özellikle, bir kamu kuruluşu olan Pew Center’ın destekleriyle uygulama alan bulmaya başlamıştır. Yurttaş gazeteciliği en büyük yankı ve uygulanma alanını ise yerel medyada bulmuştur. (Cangöz, 2003 :102 - 103)

Yurttaş gazeteciliğinin ortaya çıktığı Amerika Birleşik Devletlerinde medya nicel olarak diğer ülkelerden daha geniş bir düzeyde olmasının yanında tekelleşme ve ticarileşmede en üst seviyededir. Dezenformasyon, mizenformasyon, manipülasyon en çok bu ülkede yapılmaktadır. Ama iktidar karşıtı alternatif muhalefet de bu ülkede ortaya çıkmıştır. (Duran,2003:87)

Yurttaş gazeteciliğinin uluslararası alanda sesini duyurması çeşitli kriz dönemlerine denk gelmektedir: 11 Eylül 2001 New York ve Pentagon saldırıları sırasında insanların görgü tanıklarının ifadeleri için Web sitelerine başvurması, 2004 Asya Tsunami felaketi sırasında fotoğraflar ve videolar çekilmesi, sıradan insanlar tarafından elde edilen bu fotoğraf ve videoların televizyon ve basın tarafından kullanılması bu duruma açıklık getirmek için verilebilecek örneklerdendir. (Jurrat,2011:9)

2000 yılında Güney Kore’de kurulan OhmyNews benzeri siteler, yurttaş gazeteciliğinin uygulanabilirliğinin kanıtı olarak değerlendirilmektedir. OhmyNews sitesi bilgisayarlı ağ teknolojilerinden yararlanarak, “OhmyNews her yurttaşı bir muhabir yapıyor” sloganıyla ortaya çıkmıştır. Siteye, her gün ev kadınları, öğrenciler, profesörler ve diğer yurttaş gazetecilerinden yüzlerce haber gönderilmektedir. 53 kadrolu muhabiri ve editörünün yanında 26.700 yurttaş muhabiri bulunan sitenin yaklaşık 1 milyon okuyucusu vardır. Haber ve yorumu bir arada sunan siteye yurttaşlardan gelen haber öyküleri editoryal bölüm tarafından değerlendirilerek sayfaya yerleştirilmektedir. Sitenin kurucusu ve başkanı Oh Yeon-Ho’ya göre, OhmyNews, geleneksel basına duyulan hoşnutsuzlukla vatandaşların birbirleriyle konuşma isteğini bir araya getirmekten doğan bir sitedir. (Uzun, 2008)

Günümüzde sosyal medya haberlerin üretilmesi ve iletilmesinde öncelikli hale gelmeye başlamıştır. Egemen medya baskısını kırarak, haber alma hak ve özgürlüğüne yeni bir açılım getirecek alternatif bir düzenleme olarak gelişen yurttaş gazeteciliği sosyal medya olgusuyla birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. (Alankuş, 2009:110)

1990’lardan günümüze kadar geçen süreçte yurttaş gazeteciliği pratiklerinin ana akım medyada uygulanabilmesi oldukça zor olmuştur. Geleneksel gazetecilikten daha etkili olan yurttaş gazeteciliğiyle ana akım medyanın ekonomik ve politik sebepler nedeniyle üzerine gidemediği ya da derinlemesine irdeleyemediği gelişmeler yakından takip edilerek, kitleler detaylı bir şekilde haberdar edilmektedir.

4. Yurttaş Gazeteciliğinin İlkeleri

Yurttaş gazeteci kavramı bireylere haber yapma ve paylaşma fırsatı sunan dijital teknolojilerin hayatımıza getirdiği yeniliklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yurttaş gazeteci, aslında profesyonel olarak herhangi bir medya kuruluşunda çalışmayan ancak genelde bulunduğu yerden tanık olduğu ya da araştırdığı bir olayı haberleştirerek kamuoyuyla paylaşan kişiler için kullanılmaktadır.

Yurttaş gazeteciliği kavramının habere, haberin oluşum süreçlerine yönelik temel yaklaşımlarını şu şekilde özetlemek mümkündür: Yurttaş gazeteciliğinin öncelikli amacı haber süreçlerine yeniden yurttaşı dahil etmektir. Yurttaş gazeteciliği itibar kaybına uğramış olan gazetecilik mesleğine eski itibarını kazandırmayı isterken, medya ile toplum arasında oluşmuş olan yabancılaşmanın da ortadan kalkmasını uzun vadede hedeflemektedir. Yurttaş gazeteciliğinin en önemli ilkelerinden biri, haberi oluştururken, konuyla ilgili tüm kaynaklara ulaşılması, tüm kaynakların görüşlerinin alınması gerektiğini söylemektedir. Haber oluşturulurken hedef ulaşılabilir en yüksek sayıdaki kaynağa haberde yer vermektir. Böylelikle gerçeğe mümkün olduğunca yaklaşılmış olacaktır. Yurttaş gazeteciliği haberin hiyerarşisini değiştirirken, önceliği resmi makamlardan, büyük şirket yapılanmalarından ya da güç merkezlerinden alıp, sokaktaki sıradan yurttaşa vermekte, haberi yapan muhabirler haber oluşum süreçlerinde yüzlerini yurttaşlara dönmektedirler. Yine yurttaş gazeteciliği uygulamalarında haberin takibi ve sonuçlanması önemli bir ayırım olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte yurttaş gazeteciliği, yurttaşı sadece bilgilendirmekle görevli görmeyip,

yurttaşın haklı olduğu alan ve konularda, bu haklı isteğin somut olarak gerçekleşmesini talep etmektedir. Yurttaş gazeteciliğinin genel ideolojik yaklaşımını olgulara ve gerçeklere dayanarak yurttaşların haklarını savunmak ve onların beklentilerine medya aracılığıyla yanıt vermek oluşturmaktadır. (Duran,2003:85-99)

Yurttaş gazeteciliğinde, liberal medya açısından geçerli olan ve habercilik kuralları gereği güvenilir kaynaktan bilgi almak zorunu değildir. Merkezine yurttaşı alan gazetecilik anlayışında, güvenilir kaynaklar genellikle haklarında şikayet edilen ya da yurttaş açısından hizmet edecek kurumsal kişilikler olduğundan, yurttaşın bu kişilerin yapması gereken işlerle ilgili dilekleri yayınlanacaktır. Örneğin bir belediye başkanı, haberin öznesi olmak yerine sokakların temizlenmemesi nedeniyle yurttaşın bir şikayetine konu olacak ya da sokak lambalarının yanmasını sağlayacak kişi konumuna düşecektir. (Özer,2012:29)

Yurttaş gazeteciliğinin en önemli ilkelerinden biri haberi oluştururken konuyla ilgili tüm kaynaklara ulaşılması tüm kaynakların görüşlerinin alınmasıdır. Yurttaş gazeteciliğinin en önemli yanı resmi makamların değil esas olarak yurttaşın bilgi ve görüşlerinin önemli olması ve ön plana çıkarılmasıdır. Bu durum yurttaşın mutlak olarak doğru bilgi ve bakış açısını aktardığı anlamına gelmemektedir. Bu yüzden yurttaş gazeteciliğinde mümkün olan en yüksek sayıda haber kaynağına ulaşmak gerekmektedir. Yurttaş gazeteciliğinde birinci ilke mümkün olan en çok sayıda haber kaynağına ulaşmak ve haberi resmi bakış açısıyla değil yurttaşların toplumun kamunun bakış açısıyla aktarmaktır. (Duran,2003:95-96)

Yurttaş gazeteciliği hedefiyle yola çıkan gazeteciler yapılan bilgi toplama faaliyetinden sonra habere konu olan tüm tarafları bir araya getirip konuyu gazetecilerle birlikte tartışmalıdırlar. Meselenin nedenini olduğu kadar çözüm yollarını da değerlendirmelidirler.

Yurttaş gazeteciliğinde araştırmacı gazetecilik türünde olduğu gibi genel olarak ekip çalışması içinde uzun vadeli ve devamlılık gösteren bir habercilik gerekmektedir. Burada kendisinden ya da yayınlanmasından daha önemli olan bir unsur haberin oluşum sürecidir. Haberin içeriğinin ve oluşum sürecinin ön plana çıktığı durumlarda Böylelikle haberin asıl hedef kitlesi olan ya da bizzat haberin kaynağı olan yurttaşın söz konusu haberin kendi haberi olduğunu hissetmesi gerekmektedir. Yurttaşın yapılmakta olan habere katılması, haberi kendisini merkeze alan kendisine ait bir haber olarak hissetmesi lazım. Yurttaş gazeteciliğinin önemli bir boyutu olarak yurttaşın bilgi ve görüş veren bir haber kaynağı olmaktan çıkıp, bizzat haberin oluşturulmasında çok daha aktif bir rol üstlenen duruma geçtiğini görmekteyiz. (Duran, 2003:97)

Ward (2014, akt.Dedeoğlu,2016:41), haber personeli kadroları daraldıkça ve çevrimiçi haberlerin popüleritesi çoğaldıkça kurumların artan ölçüde, kaza-felaket ve diğer sıcak gelişmeleri aktarmak üzere yurttaşlarla işbirliği yapmaya istekli olduklarını belirtmektedir. Gerçekleşen sıra dışı bir olayı cep telefonları ile yakalayan yurttaşlar, görüntü ve metinleri anında haber odalarına aktarabilmektedirler. Yurttaş gazeteciliği ile haberin gözardı edilmesi, görmezden gelinmesi, üstü örtülmesi ya da çarpıtılması gibi sorunlar bertaraf edilmektedir. Bu durum, bilgi edinme sürecinde şeffaflığın önem kazanmasında ve demokratik bir toplum yapısının oluşmasında olumlu katkılar sunmaktadır.

Rogers (2014, akt. Dedeoğlu,2016:42-43), yurttaş gazeteciliğini yarı-bağımsız ve tam- bağımsız olmak üzere iki ana kategoriye yerleştirmektedir:

Yarı-Bağımsız Yurttaş Gazeteciliği: Bu kategori içinde bulunan yurttaşlar, değişik biçimlerde, var olan profesyonel haber kurumlarına katkı sağlamaktadırlar. Profesyonel gazetecilerin İnternet sitelerinde yayımlanan haberlerine yapılan okuyucu yorumları özellikle "editöre mektup" köşesinin 21. yüzyıl versiyonu verilen örnekler arasında yer almaktadır. Çok sayıda web sitesi, okuyucularının yorumlarını göndermelerine izin vermektedir. Yorumların yanısıra, okuyucuların o habere ilişkin kendi bilgilerini aktarmaları da mümkün olabilmektedir. Rogers, profesyonel gazeteciler ile okurun, bir konu başlığında işbirliği yaparak ortak bir haber üretmesini haberin bu şekilde oluşmasının başka bir örneği olarak vermektedir. Profesyonel bir gazeteci, belli bir konu da veya coğrafyada uzmanlığı olan bir okurun kendi bölümüyle ilgili haberini isteyebilmekte, daha sonra bu kısmı, hazırlanan haberin son şekli içine katmaktadır. Yarı- bağımsız yurttaş gazeteciliğine örnek olarak profesyonel haber siteleriyle işbirliği yapan okur blogları da gösterilmektedir.

Bağımsız Yurttaş Gazeteciliği: Bu grupta yer alan yurttaş gazeteciler geleneksel, profesyonel haber organlarından tamamen bağımsız olarak çalışmaktadırlar. Bloglarında kendi çevrelerindeki olayları haberleştiren veya gündeme ilişkin konular hakkında yorumlar yazan kişiler bu kategoride değerlendirilmektedir. Yerel çevrelerindeki olayları haberleştiren, bir kişi ya da bir grup tarafından yönetilen web siteleri de bu sınıfta yer almaktadır. Bu tür web sitelerinin bazılarında belli bir kural düzeninde, dışarıdan kişiler de bilgilerini aktarabilmekte, yayınlatabilmektedirler.

Yurttaş gazeteciliği, farklı, değişik ve alternatif seslerin duyularak öne çıkmasına önayak olan bu sayede de çok seslilik ile çoğulcu bir toplum yapısının inşasına olanak sağlayarak demokrasiye hizmet eden bir gazetecilik pratiği olarak göze çarpmaktadır. Söz konusu pratik, hak haberciliği ve barış gazeteciliği ilkelerine dayanmakta ve nefret söylemini dışlamaktadır. Ayrıca haber üretim sürecinde kaynakların

çoğaltılması ve haberin çeşitli görüntülerle zenginleştirilmesi zorunluluğunu barındıran bu gazetecilik pratiği demokrasi açısından önem teşkil etmektedir. Liberal medya ortamının yarattığı içeriksel kirlilik farklı seslere ve toplumsal olana odaklanmış bir gazetecilik pratiğini zorunlu kılmaktadır. (Onar Çambay,2015) Yazılı basın alanındaki tekelleşmeler gazetecilik mesleğine duyulan güveni sarsmış ve gazetecilik mesleğinin yeniden sorgulanarak kabuk değiştirmesine neden olmuştur. Bu noktada yurttaş gazeteciliğinin dinamiklerinin hayata geçirilmesi önemli bir zorunluluk arz etmektedir.

5. Yurttaş Gazeteci Kimliği

Kitle iletişim araçları, yerleşmiş ve etkileşimli bir araç olarak, varlık nedeni olan halkın denetimi ve hizmetinde olmalı, onlara görüş ve düşüncelerini özgürce açıklama olanağı vermelidir. Bu nedenle yurttaş gazeteciliği kavramının yaşama geçirilmesinde yaygın/makro medyadan çok yerel/mikro medyanın yurttaşlık Gazeteciliği anlayışı için daha uygun bir zemin yaratacağı açıktır. Böylece halk/yurttaş, geleneksel gazetecilik anlayışında olduğu gibi, sadece reklâm ve ilân verenler için potansiyel müşteri olarak değerlendirilmeyecektir. Bunun yerine, kendini ilgilendiren, sorularına yanıt, sorunlarına çözüm arayan ve seçtiği yöneticileri uyararak, harekete geçiren ve onların yapmak zorunda olduğu ve yapmadığı icraatları sorgulayan, takip eden ve bu konuda bilgi verip, fikir soran bir gazetecilik olan yurttaş gazeteciliği ile kendini yurttaş olarak hissedecektir. Dolayısıyla medya, yurttaşlık bilincinin oluşmasında katkıda bulunacaktır. Halk/yurttaş, medya aracılığıyla katılımcı demokrasinin gereklerinden olan kendi sorunlarına sahip çıkmayı, çözümler üretmeyi, örgütlenmeyi ve özgürce kanaatlerini oluşturup, açıklayabilmeyi öğrenecektir. Yerel medya asli görevi olan, yörede ve yurtda gelişen toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel olaylar hakkında yöre halkını haberdar ederek, yerel yöneticileri aksayan konularda uyaracak, yapılan olumlu işleri halka duyuracak, yurt basının ve yurttaşların yöredeki olaylardan haber almasına katkıda bulunacaktır (Mora, 2002:1) Bu nedenlerle yurttaş gazeteciliği modeli, demokrasinin içselleştirilmesini sağlaması ve katılımcı demokratik anlayışın yerleşmesi açısından hem medya, hem de yurttaş için zorunlu hale gelmiştir.

Yurttaş gazeteciliğinin en önemli niteliklerinden biri de haberin konusu amaca varılincaya kadar haberin takibi ve yayınlanmasıdır. Böylece yurttaş gazeteciliği klasik gazetecilikteki habere gözlemci olarak yaklaşıp olup biteni aktarmak biçimindeki habercilikle yetinmemektedir. Yurttaş yararına olan gelişmeyi gerçekleştirene kadar habercilik yapılmaktadır. Yurttaş gazeteciliği sadece yurttaşı bilgilendirmekle görevli görmemektedir kendini. Yurttaşın haklı olduğu alan ve konularda bu haklı isteğin somut olarak gerçekleşmesini de talep etmektedir. (Duran,2003: 99)

Yurttaş gazeteciliğini benimseyen gazetecinin belli başlı gazetecilik kriterleri ise şunlardır: (Arşan, 2009)

Kamu gazeteciliğini benimseyen gazeteci, haberlerin üretilmesi sürecinde neyin haber yapılacağına yönelik seçme özgürlüğünü korurken, bir yandan yurttaşların fikirlerini ve hikâyelerini sistematik bir biçimde dinler. Topluluklar ile ilgili önemli meseleler üzerine haber yapılırken bunların alternatif yollardan çerçevelenme biçimlerini araştırır. Haber çerçevelerini yurttaşları tartışmaya teşvik etmek ve meselelerin kamusal bir anlayışla ele alınmasına yönelik olarak hazırlar. Kamunun önemli sorunları üzerine haber yapılırken, olası çözümlerin kamusal bilgisini ve alternatif davranış tarzlarına hizmet eden değerleri geliştirecek biçimde inisiyatif alır. Kamuyla nasıl daha iyi ve daha güvenilir bir biçimde iletişim kurulacağına sürekli ve sistematik olarak dikkat göstermektedir.

Yurttaş gazeteciliği, sıradan insanın haber içeriklerinin üretim sürecinde aktif olarak yer alma kapasitesini artırmayı hedeflemeli, cemaat ve gruplara mevcut problemleri tartışma ortamı sunmalı, çözüm üretme sürecine de katılmalarını sağlamalıdır. Yurttaş gazeteciliği, haber takibi noktasında da kamu çıkarı gerçekleşinceye kadar haber yayımını sürdürmeli ve yurttaş taleplerinin sözcülüğünü üstlenmelidir (Duran, 2003: 89-93).

6. Alternatif Medya ve Yurttaş Gazeteciliği

En genel anlamıyla alternatif medya, ana akım tarafından temsil edilmeyen karşıt görüşlerin temsilini sağlayan, toplumsal ve siyasal reformları savunan bir medya türü olarak tanımlanabilmektedir. (Haas, 2004:115) Alternatif medya kuruluşlarına yönelik en temel beklentiler, farklılıklara saygı göstermesi ve toplum içindeki dezavantajlı gruplara daha fazla yer vermesi ile egemen olmayan söylemlerin ileticisi olması yönündedir.

Habercilik anlayışında ortaya çıkan eksikliklere karşı bir tepki olarak ortaya çıkan alternatif medyanın ana akım medyadan ayrılan belli başlı özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler şunlardır: (Ceyhan, 2008: 90-91)

- Baskı altında kalan, toplumda ötekileştirilmiş, azınlıkta kalan kişi ve kişilerin görüş ve düşüncelerine yer vererek, ezber bozan bir bakış açısına sahip olmalıdır.
- Amaç sadece bilgi vermenin ötesinde halka yol göstermek ve halkı eleştirel düşünceye sevk etmektir.
- Ana akım medyada yer almayan haberlere yer verilerek, detaylı bir şekilde bu konular ele alınmalıdır.

-Yeri geldiğinde sivil toplum kuruluşlarıyla ortak çalışmalar yürütülen alternatif medyada eşitlik, insan hakları, hürriyet, demokrasi ve benzeri konularda hak arayan insanlar bir araya gelmektedir. İnsanların yanı sıra hayvan hakları da dile getirilir.

-Gelir kaynakları, çeşitli organizasyonlardan elde edilen gelirler ve abone gelirleridir. Ancak devlet ve pazardan tamamen bağımsız olmalıdır.

-Kâr elde etme amacı olmadan sadece kamu yararı için yayın yapılmalıdır.

-Ana akım medyaya göre daha geniş ve dağınık bir okuyucu kitlesi vardır. Zaman süreci de çok farklı işlemektedir. Gece gündüz demeden içerik değiştirilebilir ve okurdan bir dönüş alınabilir.

-Ayrıca okurlar etkin bir şekilde alternatif medyada rol alabilirler. Belli bir hak arayışı çerçevesinde yurttaş gazeteciliği yaparak görüş ve düşüncelerini demokratik bir ortamda özgürce dile getirebilirler.

-Gazetecilere büyük görevler düşmektedir. Kamuoyunu ilgilendiren ve toplumun tüm kesimlerini içine alacak şekilde haberler yapmaya özen gösteren gazeteciler, tarafsızlıklarını her koşulda korumak zorundadır.

-Çalışma şartları açısından da daha eşitlikçi bir yapıda faaliyet göstermektedir. Alternatif medyada görev alanlar arasında gelir farklılıkları daha azdır, iş bölümü dengeli yapılmaktadır. Gönüllü çalışmayı da mümkün kılmaktadır.

-Bir amaca hizmet ederek, o amaç etrafında medya ve toplumsal faaliyeti örgütlemenin yollarını kurmayı amaçlamaktadır.

-İktidar yanlısı olmadan olayların aktarılmasına özen gösterilir.

-Arka planda kalan, unutturulmak istenilen, gündemden düşmesi için çaba sarf edilen haberlerin gün yüzüne çıkarılması ve eleştirilmesine olanak sağlar.

-Alternatif medyada yer alan haberlerin daha geniş kesimlere ulaşması için İngilizce başta olmak üzere farklı dillerde yayınlar da yapılmaktadır

Alternatif bir kurum olmanın kurum örgütlenişi ve işleyişi ile de ilgili olması gerekmektedir. Özel ya da devlet mülkiyeti farketmeksizin, ana akım medya kurumları genelde karı azamileştirmeyi veya esas gelir kaynağı için izleyici/okuyucu kitlesini reklam veren kuruluşlara satmayı amaçlamaktadır. Buna karşılık alternatif medya kuruluşu karını azamileştirmeye ve gelir için izleyici/okuyucu kitlesini reklam kuruluşlarına satmaya çalışmaz. Böyle bir medya kuruluşu çalışanlar arasındaki gelir farkını azaltmayı, çalışma koşullarını uygun bir şekilde düzenlemeyi, iş bölümünün toplumsal cinsiyet ve ırka göre tanımlanmasını azaltmayı hedeflemeli ve başka alternatif medya projeleriyle ilişkileri destekleyici nitelikte olmalıdır. Alternatif bir medya kurumu, bu hedefleri gerçekleştirdiği ölçüde alternatif olabilmektedir (Albert,1997). Alternatif medya yerel ve sivil yurttaşlar arasında öncelikli olarak iletişimsel bir kanal yaratmayı amaçlayarak, toplumdaki bireylerin kendi görüşünü özgürce ifade edebileceği serbest ve katılımcı bir ortam sunmaktadır. Sahip oldukları bu özellikle alternatif medyalar günümüzde "demokratik tartışmaları besleyen ve zihinleri yeni çoğulcu düşüncelere açan enformasyon üretim organları" haline gelmişlerdir. (Akt. Mete, 2008 : s.54)

Dijital teknolojiler haberleri tüm dünyaya anında yayabilmekte internet bağlantısı veya mobil telefonları bulunan insanlar ne olup bittiği hakkında sonsuz sayıda kişiye ulaşarak sosyal, siyasal ve ekonomik yapıları dönüştürmektedir. Yurttaş gazeteciliği sadece haberin nasıl oluşturulduğunu ve kamunun haber algısını değil aynı zamanda otoriter sistemlerin bilginin kontrolü ve sembolik güç araçları üzerindeki tekeli de değiştirmektedir.

7. Yurttaş Gazeteciliği Paylaşım Platformları

Yurttaş gazeteciliği Dennis Mcquail'in Katılımcı Demokratik Medya Kuramına dayanmaktadır. Bu kuram yurttaşların temek hakkı olan bilgi edinme özgürlüğünün önünde engel oluşturan tekellere karşı, küçük ölçekli, yerleşmiş ve etkileşimci iletişim araçlarının halkın katılımını sağlamada daha etkili olacağını savunmaktadır. Bu kuramın temel hareket noktası, kaynak konusundaki kitle iletişim araçlarını değil, okuyucu izleyici ve dinleyici olan hedef kitleyi öne almaktır (Deniz,2016:158) Buna göre, yurttaşları haber üretim sürecine daha fazla dahil etmeyi amaçlayan yurttaş gazeteciliğinin ilkeleri gereği, gruplara ve topluluklara kendi medyalarına sahip olma olanakları tanınmalıdır.

Etkileşimi ve katılımı artıran medya teknolojileri ve dijital araçlar yurttaş gazeteciliğinin etkisini de her geçen gün artırmaktadır. Günümüzde bir yurttaş gazeteci için yaptığı haberi paylaşabileceği birçok platform bulunmaktadır: İnternet haber siteleri, sosyal ağlar, kişisel bloglar, haber blogları, geleneksel medya kuruluşlarının internet siteleri ya da bunlardan bazılarıdır. Habercilik amacıyla dünyanın en fazla kullanılan paylaşım platformları ise şunlardır.

Twitter: Twitter 2006'da kurulmuş ve ilk olarak şirket içi anlık mesajlaşma ve bağlantıda kalma amacıyla kullanılmıştır. Asya'daki tsunami facialarının detaylarının duyurulması, Londra'daki terör faaliyetlerinin açıklığa kavuşturulmasında Twitter gazeteciliği önemli rol oynamıştır. Londra'daki saldırının ardından geçen ilk altı saatte BBC'ye olay mahallinde bulunan yurttaşlardan 1000'i aşkın fotoğraf, 4 bin kısa

mesaj ve 20 bin e-posta gelmiştir. 2009 yılının Haziran ayında İran'da gerçekleştirilen seçim protestolarında ise İranlı yurttaşlar mobil telefonlar ve dijital kameralarla çektikleri fotoğraf ve videoları CNN ve BBC gibi kanallarla paylaşarak anlık muhabirlikler gerçekleştirmişlerdir. Twitter, yurttaş gazeteciliği adına önemli mecralardan biridir. Dünya çağında bilgi paylaşımına, ana akım medyada yer alan bir haberin doğrulanması, yalanlanması ya da detaylandırılmasına imkân sunan ve içeriğin kullanıcılar tarafından üretildiği dijital bir platformdur. 140 karakter limiti sunan Twitter'ın anlık paylaşımları hem Tahran'dan hem de dünyanın birçok yerinden haber ve güncellemelere ulaşma imkânı sunmuştur. Bu eylemlerin her birinde sosyal medya eyleme katılanların bilgi, haber, görüş ve yorum paylaştıkları araçlar olmuştur. (Ongun, 2013) Yurttaş gazeteciler twitter aracılığı ile olay yerlerinden haberleri canlı olarak aktarmakta, fotoğraf ve video gibi görsel öğelerle de haberi destekleme olanağı bulmaktadır.

Periscope: Periscope, internet üzerinden canlı yayın yapılan sosyal bir platform olarak karşımıza çıkmaktadır. Periscope üzerinden yapılan canlı yayınlar tüm kullanıcılar tarafından izlenebilmektedir. Ana akım medyada görüşlerine yer bulamayan pek çok gazeteci ve yurttaş periscope üzerinden yaptıkları canlı yayınlarla kitlelere ulaşma imkânı bulmaktadır.

Youtube: 2005 yılında hizmete giren Youtube, bir video paylaşım sitesidir. Kullanıcılar Youtube'da bulunan videoları ücretsiz olarak izleyebilmekte, isterse de kendi videosunu siteye yükleyebilmektedir. Ayrıca Youtube üyeleri izledikleri videoları değerlendirip, puan verebilmekte ve video hakkında yorum yazabilmektedir.

MySpace: MySpace, kullanıcılarına çok seçenekli bir ortam sunarak; e-posta, forum, video paylaşım ve blog alanı hizmetlerini tek bir sitede barındırmaktadır. 2003 yılından beri kullanıcılarının hizmetinde olan site, video ve ses dosyalarının paylaşımının kolaylığıyla yaygınlık kazanmıştır. Kullanıcılarına profil sayfalarını düzenlemeye yönelik geniş seçenekler sunan MySpace, özellikle sesini duyurmak için müzik grupları tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır.

Instagram: Instagram, 2010 Ekim'de, Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından ilk olarak IOS (iPhone-iPad) için geliştirilen, sahip olduğu kaliteli filtreler ve sosyal ağ özellikleri ile kısa zamanda oldukça popüler olan bir fotoğraf paylaşım uygulamasıdır. Instagram'ın bu kadar hızlı yayılmasında sosyal medya platformları ile entegre çalışması da yatmaktadır. Uygulama ile hazırlanan fotoğraflar Facebook, Flickr, Twitter, foursquare ve Tumblr üzerinden paylaşılabilir.

Ustream.tv: 2007 yılında San Francisco'da kurulan Ustream.tv, ileri düzey video teknolojisi platformu olarak bireysel ve kurumsal düzeyde dijital yayıncılık hizmeti sunan bir girişim olarak tarif edilebilmektedir. Önceleri sadece ordu mensupları ile aile ve arkadaşları arasındaki görüntülü iletişimi eşzamanlı olarak sağlamaya yönelik bir amaçla yola çıkan Ustream.tv daha sonra dünya çapında yaygınlaşarak her isteyenin anlık canlı yayıncılık deneyimini gerçekleştirmesine aracı olan dijital bir platform olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Yurttaş gazeteciler, yaptıkları haberleri ya da kamuoyuna iletmek istedikleri mesajları yukarıda açıklanan platformları kullanarak kitlelere iletmekte ve insanlarla etkileşime girmektedir. Katılımcı Demokratik Medya Kuramının öngördüğü etkileşim odaklı iletişim araçlarının halkın katılımını sağlamada daha etkili olacağını savı da bu gazetecilik modelinin zeminini oluşturmaktadır.

8. Sonuç

Yurttaş gazeteciliği modeli, medyanın, yeniden halkın yanında yer alan ve toplumsal sorumluluk anlayışı ile bilgi hizmet özelliğini halktan yana kullanan bir meslek olması ve saygınlığı, güvenilirliği açısından da gazetecilik mesleğinin kendini yeniden tanımlamasının önünü açacaktır. Yurttaş gazeteciliği kitleleri katılıma teşvik edecek olanaklar sunarak bireyleri gerçek katılımcılar olarak görmeye çalışan bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Egemenlerle toplum arasında bir denge ve iletişim köprüsü olması gereken medyayı egemenlerden uzaklaştırıp topluma ve yurttaşlara döndürmeye yönelik bir çaba olarak değerlendirilen bu pratik, yurttaşların özgür bir toplumda içinde yaşadığı toplum hakkında ayrıntılı bilgi sahibi bağımsız bireyler olarak kamusal hayata katılmasına da olanak tanımaktadır. Medya kuruluşlarının yurttaş gazeteciliği ilkelerini esas alan uygulamalara yer vermesi hem kendi saygınlıkları hem de halkın haber yapım sürecine katılımı açısından önem taşımaktadır. Yurttaş gazeteciliğinin özelliklerini yerine getiren medya kuruluşları, yurttaşların gözünde de güvenilirlik kazanmaktadır.

Yurttaş gazeteciler ile haber kavramı yeni bir boyut kazanmıştır. Artık içeriklerde genellikle geleneksel medyada göremeyeceğimiz haberler de gündeme girmeye başlamıştır. Ayrıca yurttaş gazeteciler ile haber dijital ortamda çok hızlı bir biçimde dolaşabilmiş ve haber kavramı büyük bir dönüşüme uğramıştır. Sözkonusu dönüşümün açıklanmaya çalışıldığı bu çalışmada; ana akım medyada görmezden gelinen haberlerin alternatif medya mecralarında yer almasının demokratik bir toplum yapısının oluşmasına önemli katkılar sunduğu vurgulanmaktadır.

KAYNAKÇA

- ALANKUŞ, Sevda, (2009). "Yeni Habercilik Arayışları: Hak Odaklı Habercilik, Yurttaş Gazeteciliği, Barış Gazeteciliği". Der: Sevda Alankuş, *Gazeteciliğe Başlarken*, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- ALBERT, Michael (1997). *What makes alternative media alternative?*, <https://www.nytxaminer.com/1997/10/what-makes-alternative-media-alternativetoward-a-federation-of-alternative-media-activists-and-supporters-famas/> Erişim Tarihi: 12.08.2016
- ARSAN, Esra (2009). "Haber elden gidiyor mu?: Yurttaş Gazeteci Büyük Medyaya Karşı", *inet-tr'09 - XIV. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri*, 12-13 Aralık 2009 Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- CANGÖZ, İncilay (2003). "Yurttaş Gazeteciliği ve Yerel Basın", Der: Sevda Alankuş, *Gazetecilik ve Habercilik*, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 101-118.
- CEYHAN, Ç. (2008). *Ana Akım Medyaya Karşı Alternatif Medya: Alternatif Gazeteler Olarak Ahali ve Mülksüzler*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basın ve Yayın Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- DAĞTAŞ, Erdal (2007) *Yurttaşlık Haklarının İnşası Ekseninde Eskişehir Yerel Basınından Online Çevrimiçi Bir Örnek: Midas Gazetesi, Yeni Medya Çalışmaları*, Ed. Mutlu Binark, Ankara: Dipnot Yayınları.
- DEDEOĞLU, Gözde (2016). *Teknoloji, İletişim, Yeni Medya ve Etik*, İstanbul: Sentez Yayınları.
- DENİZ, Şadiye (2016). *Daha İyi Bir Habercilik İçin Yeni Arayışlar: Barış ve Yurttaş Gazeteciliği, Değişen Dünyada Gazetecilik*, Ed. Gülgün Tosun, Hanefi Kurt, Ankara: Orion Kitabevi.
- DURAN, Ragıp (2005). *Yurttaş Gazeteciliği, Gazetecilik ve Habercilik*, Ed. Sevda Alankuş, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları
- HAAS, Tanni (2004). "Alternative Media, Public Journalism And The Pursuit Of Democratization", *Journalism Studies*, Volume 5, Number 1, 2004
- JURRAT, Nadine (2011). *Mapping Digital Media: Citizen Journalism and the Internet*, Open Society Foundation.
- METE, Yücel (2008). *Alternatif Medya Biçimi Olarak İnternet: Bağımsız İletişim Ağı (BIANET) Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara.
- ONGUN, Ömer (2013). *Gazeteciliğin Tarifi Değişiyor*, <http://bianet.org/biamag/ifade-ozgurlugu/144054-gazeteciligin-tarifi-degisiyor>, Erişim Tarihi:17.09.2016.
- ONAR ÇAMBAY, Sinem (2015). "Bilgi Çağında Sosyal Sorumluluk Odaklı Gazetecilik: Yurttaş Gazeteciliği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:8, Sayı: 38.
- ÖZER, Ömer (2012). *Yurttaş Gazeteciliği: Eskişehir Örneğinde Bir Araştırma, Alternatif Medya Alternatif Gazetecilik*, Ed. Ömer Özer, Konya: Litaratürk.
- SARIBAY, Ali Yaşar (2000). *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- WARD, Stephen J.A. (2011). *Ethics and the Media An Introduction*, Cambridge,UK: Cambridge University Pres.